

O'ZBEKISTONDA AHOLI TURMUSH DARAJASINI STATISTIK TAHLILI**Yulasheva. N.Y.**

Ilmiy rahbar: "Samarqand iqtisodiyot va servis instituti" Iqtisodiy tahlil va statistika"
kafedrasi o'qituvchisi.

Email: yuldashevan04@gmail.com**Yuldashev X.SH**

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti "XIM-123" guruh 2-kurs talabasi.

Email: yuldashev_xudoy_nazar11@gmail.com**<https://doi.org/10.5281/zenodo.14329749>**

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi aholisining turmush darajasi bir qancha omillar ta'siri doirasida o'rganilgan. Aholi turmush darajasi o'rganilib, tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: aholi daromadlari, turmush darajasi ko'rsatkichlari, farmon va qonunlar, iqtisodiy-ijtimoiy siyosat, qashshoqlik chegarasi

СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ УРОВНЯ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация. В данной статье уровень жизни населения Республики Узбекистан исследуется в рамках влияния нескольких факторов. Был изучен и проанализирован уровень жизни населения.

Ключевые слова: доходы населения, уровень жизни, декреты и законы, экономическая и социальная политика, черта бедности.

STATISTICAL ANALYSIS OF THE STANDARD OF LIVING OF THE POPULATION IN UZBEKISTAN

Abstract. In this article, the standard of living of the population of the Republic of Uzbekistan is studied within the influence of several factors. The standard of living of the population was studied and analyzed.

Key words: population income, living standards, decrees and laws, economic and social policy, poverty line.

Kirish

O'zbekiston Respublikasida mustaqillikka erishilgan kundan boshlab to hozirgi kunga qadar aholining turmush darajasi ko'rsatkichlarini yaxshilash, yashash sharoitlari va baxtlilik darajasini yuqori mavqega ko'tarish kabi islohotlar olib boorish maqsadida dastavval birinchi prezidentimiz I.A.Karimov tomonidan, hozirgi kunga kelib esa, Sh.M.Mirziyoyev tomondan ko'plab ishlar olib borilmoqda.

Lekin shu kabi islohotlar amalga oshirilayotganiga qaramay, hozirgi vaziyat respublikamizdagi aholi qatlamini ijtimoiy himoya qilish va kambag'allik darajasini qisqartirish to'g'risidagi dasturlar samaradorligini oshirish zaruriyati mavjud. Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "«Biz bu yil tariximizda ilk bor pensiya va ijtimoiy nafaqalar miqdorini minimal iste'mol xarajatlaridan kam bo'lmagan darajaga olib chiqdik.

Mamlakatimizda pandemiya oldingi davrda ishsizlar soni 1 mln. 350 mingga yaqin bo'lgan bo'lsa, pandemiya sharoitida ushbu ko'rsatkich qariyb 2 mln. kishiga etdi. Shu bois, mamlakatimiz byudjet muassasalari xodimlarining ish haqi, pensiya, stipendiya va ijtimoiy nafaqalar hajmini inflyatsiya sur'atlaridan yuqori miqdorda oshirish, mehnat bozori mutanosibligini va infratuzilmasi rivojlanishini ta'minlash, mehnatga layoqatli aholining mehnat va tadbirkorlik faolligini to'liq amalga oshirish uchun sharoitlar yaratish, ish kuchi sifatini yaxshilash, ishga muhtoj shaxslarni kasbga tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini kengaytirish ishlari 2 olib borilayotganligi innovasion taraqqiyot jadallashayotgan paytda aholi daromadlarini oshirish masalasidan samarali foydalanish ilmiy-amaliy ahamiyatga ega ijtimoiy-iqtisodiy muammo hisoblanadi. Ushbu maqola mamlakatimiz Prezidenti tomonlaridan 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son «2022 – 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi, 2022 yil 25 iyuldagi PF-175-son «O'zbekiston Respublikasi aholisini ijtimoiy himoya qilish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi farmonlari, 2018 yil 14 iyuldagi PQ-3856-son «Aholi bandligini ta'minlash borasidagi ishlarni takomillashtirish va samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qarori hamda boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishga qaratilgan fikr va mulohazalardan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi

Aholining ijtimoiy jihatdan muhtoj qatlamlarini aniqlash metodologiyasi, ijtimoiy jihatdan muhtoj aholi qatlamlariga ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish va ularni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, aholini ijtimoiy himoya qilish tizimining amal qilish mexanizmiga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlar G. Bacco, M. Dolls, C. Bexpendt, J. Bepg, P. Mepkl, B. Babajanyan, P. Bettie kabi chet el olimlarining ilmiy ishlarida tahlil etilgan.

K.Marks fikriga ko'ra, ishlab chiqarish jarayonida jamiyat a'zolari tabiat ne'matlarini inson ehtiyojlariga muvofiq moslashtiradi (yaratadi, o'zgartiradi), yaratilgan mahsulotdan olinadigan daromad bo'yicha taqsimot shunday nisbatda o'rnatiladiki, bunda har bir individuum ma'lum ulushga ega bo'ladi. Taqsimot munosabatlarida bilvoca individuumlarga qancha miqdopda ulush tegishli ekanini aniqlaydi. Subyektning ishlab chiqarishdagi ishtiroki taqsimotning alohida usulining amal qilishini va daromadning tupli shaklda yuzaga chiqishini anglatadi.

Aholi daromadlari nafaqat moddiy ahvolni belgilaydi, balki iqtisodiyot samaradorligini va jamiyatdagi iqtisodiy munosabatlarni ham aks ettiradi. Daromadlar darajasi, tarkibi, dinamikasini aholi xarajatlari bilan taqqoslash orqali jamiyatning turli guruhlar va tabaqalari o'rtasidagi tabaqalanish tavsiflanadi. Demak, daromad bevosita aholi turmush darajasi bilan bog'liq.

Tahlil va natijalar

Aholi turmush darajasi va sifati iqtisodiy-ijtimoiy siyosatning, aholi daromadlari va xarajatlarini tartibga solish bo'yicha siyosatning natijasi ko'rsatkichidir. Turmush darajasini aniqlashda «Iste'mol savati»dan, ya'ni muayyan iste'mol darajasini ta'minlovchi tovarlar va xizmatlar majmuidan foydalaniladi. Iste'molning minimal darajasi «qashshoqlik chegarasi»ni belgilaydi. «Qashshoqlik chegarasi»dan pastda yashovchi aholi ulushi mamlakatda turmush darajasini tavsiflovchi eng muhim ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. Ushbu ko'rsatkichning qisqarishi hamda qashshoqlikka qarshi kurash – ijtimoiy siyosatning asosiy vazifalaridan biri sanaladi. Byudjet orqali daromadni shakllantirish, ijtimoiy to'lovlar va imtiyozlar bo'yicha daromadlarni qayta taqsimlashni tashkil etish orqali hukumat kambag'allarning daromadlarini oshirish muammosini hal qiladi hamda ijtimoiy keskinlikni yumshatishga ko'maklashadi.

Tovarlarni soliqqa tortish iste'mol talabini tartibga soladi, jismoniy shaxslarning imtiyozlarini shakllantiradi, zararli tovarlar iste'molini kamaytiradi va sog'lom turmush tarzi uchun zarur bo'lgan tovarlar iste'molini rag'batlantiradi, inson resurslari va ishlab chiqarish kuchlarini yuqori sifatli qayta ishlab chiqaradi. Aholining turmush darajasi ko'p qamrovli va keng tavsifli tushuncha bo'lganligi sababli, amalda turmush daraja aholi jon boshiga real daromadlar yoki jon boshiga iste'mol darajasi ko'rinishida ifodalanadi. Aholi jon boshiga real daromadlar yoki iste'molning o'sishi esa ayni paytda bir qator omillarga, avvalambor, ishchi kuchi unumdorligining o'zgarishiga va unga ta'sir etuvchi bir qator omillarga bog'liq.

XULOSA VA NATIJALAR

1. Yuqorida qayd etilgan holatlarni inobatga olgan holatda mamlakatimiz aholisini ijtimoiy himoya qilish tizimining samaradorligi va qamrovi darajasini baholash metodologiyasini ishlab chiqish amaliyotda vujudga kelayotgan muammolar, kamchiliklar va erishilgan yutuqlarni tavsiflashda xatoliklarni qisqartiradi.

2. So'nggi yillarda jami xarajatlar tarkibida iste'mol xarajatlarining ulushi ortib, aksincha iste'moldan tashqari xarajatlarning ulushi kamayib bopmoqda. Ushbu holat oilalarning iste'mol xarajatlari makro tarkibi ham optimallashtirib borayotganidan dalolat bermoqda: oziq-ovqat mahsulotlari uchun xarajatlar ulushi barqarorlashib, xizmatlar uchun xarajatlar ulushi ortib bormoqda. Bunday holat iqtisodiy rivojlanib borayotgan davlatlar uchun xosdir.

3. Mamlakatimiz aholisini ijtimoiy himoya qilish tizimining samaradorligi va qamrovi darajasini baholash metodologiyasini ishlab chiqish amaliyotda vujudga kelayotgan muammolar, kamchiliklar va erishilgan yutuqlarni tavsiflashda xatoliklarni qisqartiradi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev tomonidan 2022 yil 28 dekabrda "O'zbekiston Respublikasining 2023-2025 yillarga mo'ljallangan investitsiya dasturini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-459- soni qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi.// "Xalq so'zi" gazetasi, 2022 yil 28 dekabr, № 258 (6952)
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 oktyabrdagi "2019- 2021 yillarda qishloq joylarda yangilangan namunaviy loyihalar bo'yicha arzon uy-joylar qurish dasturi to'g'risida"gi PQ-2639 sonli Qarori // "Xalq so'zi", 2018 yil 25 oktyabr.
4. Tursunov Q.B., Rajabov N.R. Sanoat tarmoqlarining investitsion salohiyatini barqarorlik ko'rsatkichlari orqali boshqarish yo'llari // «O'zbekiston Respublikasi Harakatlar strategiyasi: makroiqtisodiy barqarorlik, investitsion faollik va innovatsion rivojlanish istiqbollari» mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari to'plami – T.: TDIU, 2020 yil 11-12 dekabr. 348-357 betlar.
5. Tursunov Q.B., Rajabov N.R., Investitsion muhit jozibadorligini boshqarishni takomillashtirish, «Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi» Toshkent – 2021//6-9 bet.